

EMBER MÁRIA

Siratóének – antológia.

Raoul Wallenberg Egyesület, Budapest, 2025. 232 oldal.
Második, javított kiadás.

(Wallenberg Füzetek, 19)

A Raoul Wallenberg Egyesület közel három évtizeddel az első kiadás után jelentette meg Ember Mária művét, mely eredetileg 1994-ben, a magyarországi holokauszt 50. évfordulójának évében magánkiadásban, meglehetősen kis példányszámban látott napvilágot.

Az első megjelenés szomorú időszzerűségéről és körülményeiről az író hagyatékát gondozó Murányi Gábor számol be a jelen kötet utószavában.

Írásomban arra keresem a választ, hogy vajon mi is készíthette a Wallenberg Egyesületet arra, hogy 2025-ben újra kiadja a művet? Mi az az üzenet, ami három évtized elmúltával sem fakult meg, sőt egyre aktuálisabb? Vajon kikhez is szól ma Ember Mária könyve?

A Wallenberg Egyesület küldetésében, tevékenységeiben kiemelt szerepet játszik Ember Mária újságíró, író, történész életművének, az általa képviselt eszmeiségnek a közvetítése. Az író holokauszt túlélőként ugyanis sajátos perspektívából és felelősségérzettel ábrázolta a Soá tragédiáját, melyet szerinte nem a zsidóság történetének részeként, hanem sokkal inkább a nemzet egészének tragédiájaként kezelt, és helyezett el a kollektív emlékezetben. Az Egyesület is e szellemben alapította meg, 2017-ben, a róla elnevezett díjat, melyet olyan személyeknek és szervezeteknek ítél oda, akik kiemelkedően járulnak hozzá a magyar-zsidó együttélés történetének és a Soá tragikus eseményeinek bemutatásához, valamint a rasszizmus elleni küzdelemhez.

Ez az azóta is égetően felhívó gondolat jelenik meg az Ember Mária saját családjának üldöztetését és strasshofi deportálását elbeszélő *Hajtúkanyar* című, 1974-ben megjelent, dokumentumregényéhez írott mottójában: „*Ennek a könyvnek a tárgya nem »a« zsidó sors. Amit ez a könyv elbeszél, az magyar történelem.*”

A kötet műfaja és címe sajátos. Ember Mária többi műve is a fikció és a dokumentaritás határmezsgyéjén helyezkedik el. Önéletrajzi, személyes visszaemlékezéseit minduntalan korabeli hivatalos dokumentumokkal, fényképekkel ellenpontozza, vagy egészíti ki, mintha ezzel is arra törekedne, hogy olvasóit az érzelmeken túl a szigorú tényekkel is szembesítse. Ami történt az nem a képzelőerő szüleménye.

A siratóének a magyar népi kultúrában mélyen gyökerező műfaj, melynek fő szerepe a gyász megélése, a halottól való végső búcsú. E kötetben, mint azt a szerző a bevezetésben megírja, 100 szövegből válogatott ki és illesztett össze részleteket, hogy létrehozzon egy új, 101. szöveget, az antológiát. A töredékek a magyarországi holokauszt történéseinek személyes visszaemlékezéseiből, illetve történészek által írott tanulmányok részleteiből alkotják meg a közös múlt mozaikját. Formai tekintetben a legkülönbözőbb zsánerekben (levél, postai levelezőlap, vers stb.) íródtak, hol

1 https://reader.dia.hu/document/Ember_Maria-Hajtukanyar-42538 (utolsó hozzáférés: 2026. június 1.).

nyomtatva, hol kézzel írott formában jelennek meg grafikák, rajzok, fotók és egyéb nyomtatványok társaságában. A szerkesztési elv a holokauszt történéseinek időrendjét követi fejezetekre tagolódva: a munkaszolgálatról, az országházi felszólalásokon, a gettósításon, a haláltáborok embertelenségeinek bemutatásán át a budapesti eseményekig és a hazatérésig igyekeznek megidézni a szenvedő emberek emlékeit. Rövid, de megrázó lenyomatok, kiadott és kiadatlan forrásokból, híres és ismeretlen szerzőktől, melyek a maguk töredezettségében és intenzitásában, személyes hangnemében valóban drámai hatást váltanak ki az olvasóban egymagukban, és a maguk egymásutánjában is. Miközben olvassuk őket egyszerre több sirató ember gyászénekét hallgatjuk. Minderről Ember Mária a bevezetőjében így ír: „*El tudnám képzelni, hogy különböző hangokon hangzik el mindez pódiumon, s végül egyetlen siratóénekké olvad össze, prózában*” (8).

Számomra az egyik legmegrázóbb szöveg Kürti László kiadatlan kéziratából származik. Ebben a szemtanú egy tragédiában végződő történetről számol be, melyben egy magyar katona személyesen leszámol volt zsidó származású osztálytársával a munkaszolgálat során. A zsidó fiú, Fried, „*em-nens diák volt ott, ahol Szendreyt [a magyar katona] csak a szolgabíró atya tekintélye tudta átsegíteni az érettségire*” (45). A fel nem dolgozott irigység oda vezet, hogy Szendrey a volt zsidó diáktársát addig kínozza, míg az a teljes megaláztatásból a halálba menekül, és magára vállal egy általa el nem követett vétket. Az elbeszélés a következő súlyos mondatokkal ér véget: „*Végül is annyi lehetett az erkölcsi vigasza, hogy nem a volt diáktársa, a bosszúszomjas ellenség, hanem ő maga választotta meg a napot, amikor befejezi az életét.*” (48)

Ember Mária a túlélők élményeinek közvetítése mellett kötelességének érzi azokat is megszólaltatni és azoknak is emléket állítani, akiknek nem adatott meg, hogy elmeséljék üldöztetéseik történetét, mert megölték őket. Az ő szenvedéseikről a szemtanúk emlékeznek meg az utókor számára.

A *Siratóének* újbóli megjelentetése sajnos ma is időszerű. A magyar társadalom ugyanis a mű első megjelenése óta eltelt 30 évvel később sem tud eleget a holokausztról. A zsidóság tragédiája annak ellenére sem vált a nemzet emlékezetének magától értetődő részévé, hogy azóta számos visszaemlékezés, film és regény jelent meg a vészkorszakról, valamint az utóbbi években az oktatásban is egyre nagyobb hangsúlyt kap és figyelem irányul felé. A tudatlanság és a közömbösség oka részben az is lehet, hogy sokan visszariadnak az érzelmileg megterhelő témától, hiszen nem érzik úgy, hogy bármi közük lenne hozzá. Így aztán könnyű kibúvót találnak abban, hogy mai életmódjuk nem teszi lehetővé hosszabb elbeszélések, leírások elolvasását. Talán ez is motiválhatta Ember Máriát a kötet összeállításában, mert abban reménykedett, hogy ha egy egész könyvvel nem is, de rövidebb szövegrészletekkel könnyebben eléri az embereket, így a személyes történeteken, visszaemlékezés töredékeken keresztül maradandóbban eljutnak siratóénekének szomorú hangjai.

Goldmann Márta*

* ORCID: 0000-0003-0468-350X.